

รายงานผลการวิจัย
รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญา
การสร้างเสริมสุขภาวะของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่น
จังหวัดอุตรดิตถ์

รศ.ดร. ฉัตรนภา พรหมมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินปี 2553

รายงานผลการวิจัย
รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญา
การสร้างเสริมสุขภาวะของเครือข่ายสถานศึกษาและ
องค์กรท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์

รศ.ดร. ฉัตรนภา พรหมมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินปี 2553

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การดำเนินงานมี ๒ ระยะ ได้แก่ **ระยะที่ 1** การศึกษาสถานภาพ ศักยภาพ สถานการณ์ปัญหาและภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะเพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม **ระยะที่ 2** การปฏิบัติตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่น โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการจัดการความรู้จากประสบการณ์ความสำเร็จ ระหว่างดำเนินการ รวมทั้งสังเคราะห์บทเรียนและปัจจัยความสำเร็จเพื่อการต่อยอดขยายผล

ผลการวิจัยโดยสรุปช่วยให้ได้ผลการดำเนินการ 2 ส่วน ส่วนแรกได้แก่ ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะกับผลการสังเคราะห์องค์ความรู้และบทเรียนจากการดำเนินงาน ในส่วนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีผลการดำเนินการจำแนกเป็น 3 ขั้นตอนคือ **1) ขั้นเตรียมการ** ประกอบด้วยการศึกษาสถานภาพศักยภาพฐานข้อมูล แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา สถานการณ์ปัญหาและการกำหนดเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ **2) ขั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม** ซึ่งมีวงจรการเรียนรู้เป็น 4 องค์ประกอบที่เรียกว่า PICN Model ได้แก่ 2.1) ออกแบบการสืบทอดภูมิปัญญาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Plan : P) 2.2) ปฏิบัติงานแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ (Integrated Act : I) 3) สื่อสารประสบการณ์เพื่อสร้างสรรค์สุขภาวะ (Communicated Experience : C) 2.4) สานพลังเครือข่ายเรียนรู้และการทำงานเพื่อพัฒนาพื้นที่ (Network : N) และ **3) ขั้นพัฒนาเครือข่ายยกระดับคุณภาพต่อเนื่อง** ด้วยกระบวนการจัดการความรู้และวิจัยชุมชน ที่มีกลไกเชิงระบบเชื่อมงานประกันคุณภาพขององค์กรขับเคลื่อนโดยเครือข่ายสถานศึกษากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคีอย่างต่อเนื่อง สำหรับผลการวิจัย **ส่วนที่สอง** ได้แก่ ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้และบทเรียนจากการดำเนินงาน ซึ่งมีข้อค้นพบโดยสรุปคือ 1) องค์ความรู้และนวัตกรรมจากผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรภาคีซึ่งสามารถเป็นแนวทางในการสืบทอดพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะอย่างเป็นรูปธรรม 2) บทเรียนจากการดำเนินงานและปัจจัยความสำเร็จ

Abstract

This research's main objective is to develop the complete model of participatory management to relay and development for health wisdom of educational network and local organization in Uttaradit. Participatory action research (PAR) was employed as research's methodology. The process of the research are divided into 2 parts. 1) The first part provides data base about status, potential, threats and health wisdom to design the participatory learning - management 2) The second part provides the development of the learning management model. These are doing the learning activities, knowledge sharing and also knowledge management from the successful experience during the process. Knowledge gainer from the process and success impact was synthesized for extending results.

The finding of this research was divided into 2 parts : The first part was the development result of the learning process about succeeding and developing the local wisdom for healthy with the synthetic knowledge unit and the lesson process. The model consisted of 3 section : 1) Preparing 2) Participatory learning consisted of 4 sub-faction (PICN Model) are Participatory Plan(P), Integrated Act(I), Communicated Experience (C), Network (N), and 3) Continuous quality improvement through process within the network. The second part of research finding was 1) body of knowledge and innovation from the learning model development was synthesized for intend results 2) knowledge gained from the process and success impact.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของหน่วยงานและบุคคลเป็นจำนวนมาก หน่วยงานแรกที่ทำให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างสูงคือ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานงบประมาณ ซึ่งได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ได้ให้แนวคิดและประสบการณ์จากการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ช่วยให้ได้แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่นจังหวัดอุดรดิตถ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในเครือข่ายสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคีที่ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะในทุกชั้นตอน ช่วยให้สามารถดำเนินการวิจัยได้บรรลุผลดีตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านที่ได้กล่าวถึงรวมทั้งผู้ใกล้ชิดและผู้ที่ได้มีส่วนสนับสนุนที่มีอาจกล่าวนามได้ทั้งหมด จึงขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีจากการวิจัยนี้ ขอมอบเป็นกตเวทิตาคุณแด่บูรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

รศ.ดร.ฉัตรนภา พรหมมา

ตุลาคม 2554

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตการดำเนินงานวิจัย	4
นิยามศัพท์	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
กรอบแนวคิด	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการจัดการความรู้	7
ตอนที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาพ	21
ตอนที่ 3 การจัดการคุณภาพองค์กร และการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาคุณภาพ	30
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
ขั้นตอนการดำเนินงาน	42
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	46
การรวบรวมข้อมูล	46
การตรวจสอบความตรงของข้อมูล	47
การวิเคราะห์ข้อมูล	47
เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ	47
บทที่ 4 ผลการวิจัย	48
ตอนที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญา การสร้างเสริมสุขภาพ	48
ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้และบทเรียนจากการดำเนินงาน	71

สารบัญ(ต่อ)

บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย	80
	สรุปผลการวิจัย	80
	อภิปรายผล	83
	ข้อเสนอแนะ	84
	บรรณานุกรม	87
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก เอกสารประกอบการเผยแพร่งานวิจัย	90
	ภาคผนวก ข ตัวอย่างเอกสารประกอบการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	103
	ภาคผนวก ค คู่มือ เครื่องมือที่เกี่ยวข้อง	118
	ภาคผนวก ง สรุปกิจกรรมหลักโครงการวิจัย	135
	ภาคผนวก จ กรณีตัวอย่างชุดความรู้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการสืบทอดและพัฒนา ภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะ	138
	ภาคผนวก ฉ ตัวอย่างการนำเสนอผลงานคัดสรรจากประสบการณ์ความสำเร็จและ ผลการปฏิบัติงานวิจัยเพื่อสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริม สุขภาวะในการประชุมวิชาการ วันที่ 2 – 3 สิงหาคม 2554	146
	ภาคผนวก ช รายชื่อเครือข่ายสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ	181
	ภาคผนวก ซ ภาพกิจกรรม	186
	รายชื่อผู้วิจัย	192

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	สรุปกลุ่มตัวอย่างสถานศึกษากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคีที่ร่วมโครงการ	44
ตารางที่ 2	กรณีตัวอย่างแผนกิจกรรมเสริมสมรรถนะผู้ร่วมโครงการเรื่องการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในชุมชน	53
ตารางที่ 3	กรณีตัวอย่างผลการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญากรณีตำบลทุ่งยั้ง	54
ตารางที่ 4	กรณีตัวอย่างข้อมูลจากการถอดบทเรียนแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญากรณีตำบลทุ่งยั้ง	54
ตารางที่ 5	กรณีตัวอย่างผลการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์	55
ตารางที่ 6	กรณีตัวอย่างแผนกิจกรรมเสริมสมรรถนะผู้ร่วมโครงการ เรื่อง “การปฏิบัติการวิจัยเพื่อสืบทอดพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะ”	57
ตารางที่ 7	กรณีตัวอย่างแผนปฏิบัติการวิจัยสืบทอดพัฒนาภูมิปัญญาการเล่นกลองยาวเพื่อสุขภาวะของโรงเรียนอนุบาลไทยรัฐวิทยา 5 ตำบลทุ่งยั้ง	58
ตารางที่ 8	กรณีตัวอย่างแผนกิจกรรมเสริมสมรรถนะผู้ร่วมโครงการ เรื่อง การจัดการความรู้ (KM : Knowledge Management)	59
ตารางที่ 9	สรุปโครงการวิจัยและตัวอย่างชิ้นงานของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรภาคีจังหวัดอุตรดิตถ์	62
ตารางที่ 10	เปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่องการจัดการความรู้และการวิจัยระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้ร่วมโครงการ	67
ตารางที่ 11	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับคุณภาพของผลการประเมินสุขภาวะตนเองของผู้ร่วมโครงการก่อนและหลังร่วมโครงการจำแนกตามองค์ประกอบที่ประเมิน	68
ตารางที่ 12	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความพึงพอใจของผู้ร่วมโครงการต่อประโยชน์จากการร่วมกิจกรรมของเครือข่าย	69

สารบัญภาพ

	หน้า	
ภาพที่ 1	ขั้นตอนการพัฒนาเกณฑ์ประเมินภารกิจภาควิชาคณิตศาสตร์ในวิทยาลัยครู	34
ภาพที่ 2	ขั้นตอนพัฒนาเกณฑ์ประเมินหลักสูตรสาขาวิทยาศาสตร์	35
ภาพที่ 3	รูปแบบการสร้างเกณฑ์จากการสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเกณฑ์	35
ภาพที่ 4	สรุปขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการวิจัยสืบทอดพัฒนาภูมิปัญญา	46
ภาพที่ 5	พัฒนาการของการเกิดและการขยายชุมชนของอุตรดิตถ์	49
ภาพที่ 6	กรณีตัวอย่างการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะของตำบลคอรุ่ม	50
ภาพที่ 7	กรณีตัวอย่างแผนที่แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาชุมชนในพื้นที่ของสถานศึกษาตำบลทุ่งยั้งที่เป็นเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์	51
ภาพที่ 8	รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์	52
ภาพที่ 9	ขั้นตอนการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสืบทอดพัฒนาภูมิปัญญาของเครือข่ายสถานศึกษาและภาคี	56
ภาพที่ 10	กรณีตัวอย่างเครือข่ายเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษากับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนตำบลไผ่ล้อม	60
ภาพที่ 11	กลไกเครือข่ายเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อชุมชนของเครือข่ายสถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่นอุตรดิตถ์	61
ภาพที่ 12	กรอบการสังเคราะห์องค์ความรู้ภูมิปัญญาเพื่อสุขภาวะ	72
ภาพที่ 13	ศักยภาพโดยรวมของงานวิจัยการจัดการเรียนรู้เพื่อสืบทอดพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะกับความต้องการสืบทอดพัฒนาภูมิปัญญา	73
ภาพที่ 14	รูปแบบการเชื่อมโยงระบบการจัดการความรู้และวิจัยกับการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเพื่อชุมชนเพื่อท้องถิ่น	75
ภาพที่ 15	รูปแบบการเชื่อมโยงการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาการสร้างเสริมสุขภาวะกับหน่วยจัดการความรู้และวิจัย (TRMU) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคี	77
ภาพที่ 16	กรณีตัวอย่างเครือข่ายเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์กับสถานศึกษาและองค์กรภาคี	79